

Немченко С.Г.¹

Концепція спрямованої самоорганізації магістранта –
майбутнього керівника навчального закладу

¹ Немченко Сергій Геннадійович, доцент кафедри педагогіки вищої школи, управління навчальним закладом та методики викладання суспільствознавчих дисциплін, Бердянський державний педагогічний університет, м. Бердянськ, Україна

Анотація: У статті розглядаються основні положення концепції спрямованої самоорганізації, її основні ідеї та базові компоненти: пріоритетний розвиток магістранта в процесі навчальної діяльності, діяльність з метою досягнення діалогічно узгоджених параметрів особистого розвитку; суміщення процесів управління та самоврядування, що забезпечують спрямовану самоорганізацію магістранта за визначеними їм параметрами діяльності. Самоспрямування магістрантом дій на досягнення усвідомленої мети вважається спрямованою самоорганізацією. Усвідомлена мета визначається як рівнодіюча різноспрямованих сил впливу на особистість магістранта. Процес спрямованої самоорганізації обумовлює узгодженість між вищим навчальним закладом і магістрантом параметрів особистісного розвитку, що забезпечує ефективність навчальної діяльності і залучає магістранта до самоуправління – невід'ємної складової частини самоорганізації.

Ключові слова: концепція, самоорганізація, узгодження цілей, управління, самоврядування, рефлексивне управління

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Однією з найбільш важливих суспільних проблем вважається потреба у формуванні особистості як реального суб'єкта діяльності, управління і самоврядування, що має здібності до саморозвитку та життєтворчості [1, с. 28]. В умовах самоврядності відбувається прояв особистістю ініціативи, уміння самостійно приймати рішення і нести за них відповідальність, здібностей до самореалізації в соціально прийнятному варіанті. Тому проблема формування сучасних якостей керівника загальноосвітнього навчального закладу в умовах магістратури одне з головних завдань цілісної системи вищої освіти, вона потребує зміни міжсуб'єктних відносин по всій вертикалі управління від магістранта до Міністерства освіти і науки України. Перш за все, це стосується переорієнтації мети навчання: від колективного до особистісно-орієнтованого. Для цього необхідно надати магістранту більше повноважень по організації своєї навчальної діяльності, зорієнтувати його на власний розвиток тому, що найпродуктивніша діяльність – це та, яка спрямована власним мотивом. Виникає необхідність узгоджувати власний мотив із зовнішніми вимогами і враховувати існуючу ситуацію. Це забезпечить реальність виконання дій і зробить їх корисними як для магістранта – майбутнього керівника навчального закладу, що має внутрішні потреби, так і для суспільства, держави, які висувають зовнішні вимоги перед ним [3].

Вирішення цих завдань обумовлює створення гнучкої, відкритої, варіативної системи освіти, потребує переходу на нові педагогічні технології, що забезпечують не тільки оволодіння майбутнім керівником великим об'ємом знань, скільки формуванням здібностей до саморозвитку

та вмінню бути готовим до виявлення своїх сутнісних сил.

Згідно з зазначеним вище, необхідність глибокого реформування освітньої галузі полягає не тільки в зміні педагогічної, управлінської парадигми, але і в зміні ціннісних орієнтацій у підготовці майбутнього керівника загальноосвітньої школи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наш час закладені фундаментальні підходи до створення теоретичної та технологічної бази педагогічної освіти (С. Гончаренко, М. Євтух, О. Киричук, Н. Ничкало, Є. Павлютенков, І. Карамушка та ін.); відбувається активний процес вивчення професійного становлення фахівця на етапі його навчання у вищому навчальному закладі (А. Алексюк, І. Бех, В. Бондар, І. Зязюн, О. Пехоти, С. Сисоевої та ін.), розробляються і удосконалюються положення: філософії професійної педагогічної освіти (В. Андрущенко, І. Зязюн, В.Г. Кремень, В. Лутай та ін.); наукові основи управлінської діяльності керівників ЗНЗ (Л. Даниленко, Г. Єльнікова, В. Маслов, В. Пикельна ін.) та педагогічної інноватики (Л. Ващенко, Л. Даниленко, В.Ф. Паламарчук та ін.); психолого-педагогічні основи розвитку особистості в умовах неперервної професійної освіти (І. Бех, Н. Бібік, Л. Карамушка, С. Максименко, В. Олійник, Н. Протасова, Т. Сорочан, та ін.).

Але не дивлячись на те, що система вищої педагогічної освіти за останні роки інтенсивно розвивається, вона має декілька суттєвих недоліків таких як: технологічна не забезпеченість формування професійної діяльності, спрямованість її на повідомлення готових знань; дисциплінарний, у більшості випадків, характер освітнього процесу, авторитарний стиль управління, слабкість міждисциплінарних зв'язків: відрив логіки

засвоєння навчального матеріалу від майбутньої професійної діяльності: недостатньо акцентована професійно-педагогічна спрямованість освітнього процесу: неповне використання потенціальних можливостей майбутнього педагога і керівника. Це призводить до того, що отримав освіту у межах традиційної системи підготовки, молоді керівники не тільки потерпають від неможливості оволодіти новітніми технологіями, але виявляються психологічно не здатними працювати по-новому. Природно, що такий стан речей, потребує пошуку нових підходів не тільки у самій педагогічній освіті, але і у визначенні засобів удосконалення процесу професійної підготовки майбутнього керівника загальноосвітньої школи на етапі навчання у магістратурі педагогічних університетів.

Зазначене вище дозволяє виокремити ряд протиріч між:

- потребою суспільства у розвитку вищого навчального закладу як центру освітньої культури, науки, нових технологій та недостатньо розробленими теоретичними основами процесу професійного становлення майбутнього керівника загальноосвітньої школи;

- потребою суспільства у підготовці фахівця, здатного до самостійної педагогічної діяльності та реальним станом освітнього процесу у вищій школі;

- декларуванням педагогічних вимог інтеграції загальнокультурних, психолого-педагогічних, управлінських та предметних блоків у підготовці майбутніх керівників загальноосвітньої школи і відсутністю необхідної для такої інтеграції програмно-методичного забезпечення освітнього процесу;

- об'єктивних вимог суспільства до керівника школи, зокрема, постійної орієнтації у проблемах ціннісного самовизначення, яке потребує від них готовності до роздумів про своє місце та призначення з одного боку, а з іншого – типової системи професійної підготовки, що не сприяє до ціннісного самовизначення, пошуку особисто визначеного сенсу професії, що не забезпечує одну з важливих соціально-професійних функцій – рефлексивного функціонального аналізу педагогічної діяльності;

- декларування вимог реалізації здібностей і потенційних можливостей педагога і необхідністю забезпечення для такої реалізації визначених засобів в процесі професійного становлення.

Не зважаючи на фундаментальність та різноманітність сучасних досліджень проблеми професійної підготовки майбутнього керівника загальноосвітньої школи, їх спрямованість на вирішення вказаних вище недоліків та протиріч, передумова професійного становлення та само-

розвитку майбутнього керівника як професіонала – рефлексія особистісної навчально-пізнавальної та майбутньої діяльності керівника загальноосвітньої школи – є недостатньо вивчена.

При цьому необхідно особливо підкреслити, що процес підготовки майбутнього фахівця не може бути ефективним без дії рефлексивних механізмів, які на різних етапах соціальної організації сприяють внесенню змін до управлінських процесів.

Формулювання цілей статті: визначення концептуальних основ спрямованої самоорганізації магістранта – майбутнього керівника навчального закладу.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Самоорганізація – це природне явище, яке здійснюється за об'єктивними законами і забезпечує стійку форму існування системи. Самоспрямування магістрантом дій на досягнення усвідомленої мети вважається спрямованою самоорганізацією. Усвідомлена мета визначається як рівнодіюча різноспрямованих сил впливу на особистість магістранта.

Процес спрямованої самоорганізації обумовлює узгодженість між вищим навчальним закладом і магістрантом параметрів особистісного розвитку, що забезпечує ефективність навчальної діяльності і залучає магістранта до самоуправління – невід'ємної складової частини самоорганізації. В цьому процесі відбувається децентралізація зовнішнього впливу (управління), а саме делегування повноважень магістрантам з боку суб'єкта управління.

Сполучення зовнішнього управління й самоуправління дозволяє: визначити зовнішні вимоги і реальні обставини, в межах яких можлива реалізація власних потреб магістранта; виробити мету діяльності на основі узгодження зовнішніх вимог, власних потреб і реальних обставин; дізнатися про відповідність висунутих зовнішніх вимог можливостям магістранта. Реалізація узгоджених цілей відбувається в процесі спрямованого самовпливу – управлінської взаємодії, яка спрямовує діяльність магістранта на самоорганізацію і саморозвиток у межах діа(полі)логічно узгодженої та усвідомленої мети. Спрямована самоорганізація відбувається в процесі управлінської взаємодії і охоплює одночасно всіх її учасників. Кожний з учасників створює модель своєї діяльності у відповідності до напрямків свого особистісного розвитку. Таким чином спрямована самоорганізація сприяє магістранту у визначенні моделі своєї діяльності на основі діалогічного узгодження зовнішніх вимог та власних цілей. Таке узгодження і створення моделі своєї діяльності відбувається тіль-

ки у спеціально створених умовах, а саме у освітньому просторі магістратури і має свій вияв у вигляді індивідуального освітнього маршруту. Це явище можна покласти в основу управлінської взаємодії, що передбачає делегування повноважень.

Таким чином основними ідеями концепції спрямованої самоорганізації магістранта – майбутнього керівника навчального закладу, на нашу думку, є: пріоритетний розвиток магістранта в процесі навчальної діяльності; діяльність з метою досягнення діалогічно узгоджених параметрів особистого розвитку; сполучення процесів управління і самоуправління, що забезпечують спрямовану самоорганізацію магістранта за визначеними їм параметрами діяльності.

Головна ідея концепції : з метою забезпечення координованої взаємодії магістранта та вищого навчального закладу створити умови для його самоорганізації.

Базовими поняттями концепції є: управління, самоуправління, організація, самоорганізація, розвиток, саморозвиток, спрямування, спрямована самоорганізація, діалог, реалістичність мети, освітній простір, рефлексивний простір, індивідуальний освітній маршрут, рефлексивне управління.

Філософський словник трактує управління як особливу функцію, вид діяльності високоорганізованих систем [9, с. 674].

Управління в педагогічних системах, що складаються з великої кількості підсистем, розглядається як вплив на їх власний механізм саморегуляції та самоуправління з метою його оптимізації.

Самоуправління – це планомірний, цілеспрямований активний процес вибору системою своєї поведінки таким чином, щоб забезпечувалися її виживаність, подальше функціонування у певному для даної системи діапазоні змін зовнішнього середовища [327].

Організація – це упорядкування та подальше удосконалення певного зв'язку між складовими системи, які визначають її структуру й оптимізують зв'язок з зовнішнім середовищем.

Самоорганізація – це самоупорядкування, при якому відбуваються процеси кооперації, співпраці на основі узгодження різних точок зору, пов'язаних співіснуванням різних систем. [2; 6; 7].

Розвиток – це процес руху, зміни й переходу від одного до якісно нового в результаті єдності й боротьби протилежностей, закладених у структурі особистості, та зв'язків із зовнішнім середовищем, цей процес внутрішній, спонтанний і об'єктивний [4].

Саморозвиток – результат самоорганізації,

що виявляється у прогресивному перетворенні системи для збереження й підтримки режиму, структури та мети своєї діяльності.

Діалог – узгодження дії двох сторін без зовнішньої примусовості та внутрішньої обумовленості, що відбувається на основі інтуїтивного відчуття спільності походження різних точок зору.

Реалістичності мети – результуюча дія трьох сил впливу на людину: зовнішніх вимог (треба), внутрішніх потреб (хочу) й реальних обставин наявної ситуації (можу).

Освітній простір – це упорядкована структура, яка характеризує всі процеси, форми, траєкторії руху і виражає відношення між об'єктами освітньої діяльності, забезпечуючи соціальну та особистісну значущість результату вдосконалення здібностей і поведінки її суб'єктів [5].

Рефлексивний простір магістратури – система, що спрямована на вирішення проблемно-конфліктних ситуацій (у мисленні магістранта), на здатність працювати у команді (у діяльності), на відносини, що обумовлюють здатність аналізувати та передавати свій досвід і використовувати досвід іншої людини (у спілкуванні).

Індивідуальний освітній маршрут – орієнтація на пошук індивідуальних моделей соціалізації, що сприяють використанню внутрішніх сутнісних сил і можливостей конкретної людини; надання магістранту права обирати навчальні програми з урахуванням інтересів і проблем його індивідуальних особливостей.

Рефлексивне управління – полісуб'єктна діалогічна взаємодія, у якій зворотні зв'язки здійснюються переважно у вигляді рефлексивних процесів і забезпечують доцільний напрямок саморозвитку особистості на основі власних тенденцій за допомогою надання "підстав", що дозволяють перевести її з позиції "реагування" у позицію "інтенсивного самокерованого розвитку".

Рефлексивне управління відповідно до концептуальних положень синергетики відображає діалектичну детермінацію природного самокерованого розвитку, у якій рівноправно та одночасно враховуються як внутрішня складова (процеси самоорганізації), так і зовнішня (керівні дії); рефлексивне управління встановлює причинно-наслідкові зв'язки і залежності з урахуванням процесу моделювання самокерованого розвитку в галузі біфуркацій (нестійкості), що забезпечує перехід зі стану екстенсивного самокерованого розвитку до інтенсивного самокерованого розвитку.

Важливою перевагою рефлексивного управління є те, що він сприяє максимальному залученню особистості у співтворчий процес спілкування та індивідуально-творчий процес. За реф-

лексивного управління об'єктом управлінської діяльності є не особистість, а процеси, що опосередковано впливають на магістранта. При цьому магістрант постає перед проблемою реагування на ситуацію, яка впливає на особистий або соціальний результат. Опосередковане управління є засобом регуляції продуктивного процесу, що конструктивно впливає на магістранта, але в той же час не має жорсткого регуляційного впливу та надає йому право обрання особистісної стратегії організації діяльності. Це реалізується на основі рефлексії та співтворчої взаємодії в процесі продуктивної діяльності. Педагогічна система – складна багатофакторна система, яка розглядається, як така, що самоорганізується та саморозвивається та здатна породжувати особистість, що має здатність до критичного мислення. Роль такої особистості у діяльності колективу дуже важлива: наявність високого рівня рефлексії призводить до того, що така особистість усвідомлює необхідність змін у професійній діяльності, спрямовує свою діяльність на досягнення більш високого її рівня, чим створює ситуацію у якій іншим необхідно обрати залишитися на тому рівні, що були, або зламати існуючі стереотипи та рухатися до нового.

Усе, зазначене вище, дає змогу сформулювати **основні положення концепції спрямованої самоорганізації магістранта – майбутнього керівника навчального закладу.**

Управління – цілеспрямований вплив на систему для її переведу у якісно новий стан.

В освітньому просторі магістратури такою системою є магістрант, який рухається в просторі й часі.

Рухом для магістранта є розвиток, що здійснюється через діяльність.

Усвідомлена діяльність завжди спрямована. Якщо вона спрямована на розвиток, вона раціональна, а значить ефективна.

Магістрант, вищий навчальний заклад, суспільство зацікавлені в ефективній діяльності, яку можна забезпечити створенням умов для його розвитку.

Розвиток спрямовується через усвідомлення магістрантом життєво важливих для нього цілей.

Якщо ці цілі висуває перед собою магістрант й організує свою діяльність на їх досягнення, то це самоуправління, що завжди спрямовано на розвиток.

Цілі магістранта не завжди можуть відповідати цілям вищого навчального закладу. суспільства, але можуть бути реалізованими тільки в узгодженні з ними.

Цілі вищого навчального закладу, суспільства також не завжди відповідають цілям окремого магістранта, але можуть бути реалізованими тільки через діяльність у освітньому просторі .

Залучити магістранта для виконання зовнішніх для неї цілей можна, висунувши перед нею певні вимоги й одночасно створивши умови для її розвитку, що приводить до узгодження зовнішніх і внутрішніх цілей.

Якщо це узгодження відбувається без зовнішньої примусовості та внутрішньої обумовленості на основі когерентного зближення неоднакових вимог, то має місце діалог у рефлексивному просторі магістратури.

У процесі діалогу відбувається визначення напрямку саморозвитку магістранта на основі власних тенденцій за допомогою надання "підстав", що дозволяють перевести його з позиції "реагування" у позицію "інтенсивного самокерованого розвитку" – рефлексивне управління.

Людині неможливо "нав'язати" ззовні шлях розвитку, який не відповідає її базовим потребам, можна тільки сприяти або перешкоджати її власним тенденціям [2, с. 60]. Тому ефективне управління розвитком магістранта реалізується через процеси рефлексивного управління.

Розвиток магістранта здійснюється на основі індивідуального освітнього маршруту у просторі вищого навчального закладу.

Висновок. Управління за допомогою спрямованого саморозвитку націлене на узгодження вимог магістранта, вищого навчального закладу, суспільства основі діалогу у освітньому просторі. Це забезпечує його розвиток при виконанні суспільних обов'язків. Управління трансформується у самоуправління. Діяльність стає вмотивованою та ефективною.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вульфсон Б.Л. Управление образованием на Западе: тенденции централизации // Педагогика. – 1997. – № 2. – С. 110-117.
2. Гусинский Э.Н. Построение теории образования на основе междисциплинарного системного подхода. – М.: Школа, 1994. – 184 с.
3. Сльникова Г.В. Підготовка керівників шкіл до адаптивного управління // ідготовка керівника середнього закладу освіти: Навчальний посібник / За ред. Л.І. Даниленко. – К.: Міленіум, 2004. – С. 133-141.
4. Коротяев Б.И. Избранные педагогические сочинения: в 4 т. – Т. IV. Перевид. Луганськ: ДЗЛНУ імені Тараса Шевченка, 2009. – 416 с.
5. Лебідь О.В. Формування професійної культури майбутнього керівника загальноосвітньої школи / О.В. Лебідь // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер. : Педагогіка і психологія. – Зб. статей: – Ялта : РВВ КГУ, 2009. – Вип 21. – Ч. 3. – С. 138–

- 141.
5. Мамионов А.Г. Управление и информация. – М.: Наука, 1975. – 273с.
6. Синтез знания и проблема управления / Отв. ред. А.Д. Урсул, Г.И. Рузавин. – М.: Наука, 1978. – 200 с.
7. Украинцев Б.С. Особенности самоуправляемых систем. – К.: Знание, 1970. – 48 с.
8. Философский энциклопедический словарь / Редкол.: С.С. Аверинцев, Э.А. Араб-Оглы, Л.Ф. Ильчев и др. – 2-е изд. – М.: Сов. Энциклопедия, 1989. – 815 с.

Nemchenko S.G. The concept of a student self-directed – the future head of the institution

Abstract. The article Nemchenko S.G.. "The concept of a student self-directed – the future head of the institution," an outline of the concept of self-directed, its fundamental ideas and basic components: the priority development of a student in the process of learning activities, the activities in order to achieve the agreed parameters dialogical personal development, the combination of management and self-management, providing directed self-organization of a student on certain parameters of them. Self-organization – it is a natural phenomenon, which is carried out according to objective laws, and provides a persistent form of the existence of the system. Direction undergraduates of their actions to achieve their goals are conscious directed self-organization. Conscious purpose is defined as the resultant of the countervailing forces of influence on the personality of a student. The process of self-directed determines the need for coordination between universities and graduate parameters of his personal development, ensures the effectiveness of training activities and motivates undergraduates in the process of self-government – an integral part of self-organization. In this process of decentralization is an external influence (control), namely delegation undergraduates from the subject of governance. Connection management processes and self allows you to: identify external requirements and the actual circumstances within which to realize their needs of undergraduates, aim to develop activities based on the harmonization of external demands, their needs and the actual circumstances; correlate external demands and opportunities of a student. The implementation of the agreed objectives of management is in the process of interaction, which directs the activities of a student, and self-organization and self-development in the diagram (poly) logical coordination and awareness of purpose. In the process of administrative interaction, which covers all of the participants at the same time and there is a directed self-organization. Each of the participants in this process creates a model of its activities in accordance with their specific area of personal development. Thus contributes to the definition of self-organization aimed undergraduates model of its activities on the basis of dialogical negotiation of external demands and their own goals. Such coordination and development of a model of self occurs only in special circumstances, namely in the educational space Masters and is manifested in the form of individual educational path. This phenomenon can be put in the framework of administrative cooperation, which provides for the delegation of authority. Thus, the basic ideas of the concept of self-directed undergraduates – the future head of the institution, is: priority to the development of a student in the process of learning activities, activities in order to achieve the agreed parameters dialogical personal development, connection management processes and self-government, which provides self-organization of a student directed them to certain parameters their own activities.

Keywords: the concept of self-organization, alignment of goals, management, government, reflexive control

Немченко С.Г. Концепция направленной самоорганизации магистранта – будущего руководителя учебного заведения

Аннотация. В статье Немченко С.Г. "Концепция направленной самоорганизации магистранта – будущего руководителя учебного заведения" рассматриваются основные положения концепции, ее основные идеи и базовые компоненты: приоритетное развитие магистранта в процессе учебной деятельности, деятельность с целью достижения диалогически согласованных параметров личного развития, совмещение процессов управления и самоуправления, которые обеспечивают направленную самоорганизацию магистранта по определенным им параметрам своей деятельности. Самоорганизация – это естественное явление, которое осуществляется по объективным законам и обеспечивает стойкую форму существования системы. Направление магистрантом своих действий на достижение осознанной им цели считается направленной самоорганизацией. Осознанная цель определяется как равнодействующая разнонаправленных сил воздействия на личность магистранта. Процесс направленной самоорганизации предопределяет необходимость согласования между высшим учебным заведением и магистрантом параметров его личностного развития, обеспечивает эффективность учебной деятельности и мотивирует магистранта к процессу самоуправления – неотъемлемой составной части самоорганизации. В этом процессе происходит децентрализация внешнего влияния (управление), а именно делегирование полномочий магистрантам со стороны субъекта управления. Соединение процессов управления и самоуправления позволяет: определить внешние требования и реальные обстоятельства, в пределах которых возможна реализация собственных потребностей магистрантом; выработать цель деятельности на основе согласования внешних требований, собственных потребностей и реальных обстоятельств; соотнести внешние требования и возможности магистранта. Реализация согласованных целей происходит в процессе управленческого взаимодействия, которое направляет деятельность магистранта, а самоорганизация и саморазвитие в рамках диа(поли) логического согласования и осознания цели. В процессе управленческого взаимодействия, которое охватывает одновременно всех ее участников и возникает направленная самоорганизация. Каждый из участников этого процесса создает модель своей деятельности в соответствии с определенным им направлением личностного развития. Таким образом направленная самоорганизация способствует определению магистрантом модели своей деятельности на основе диалогического согласования внешних требований и собственных целей. Такое согласование и создание

Science and Education a New Dimension: Pedagogy and Psychology. Vol. 9, 2013

модели собственной деятельности происходит только в специально созданных условиях, а именно в образовательном пространстве магистратуры и находит свое проявление в виде индивидуального образовательного маршрута. Это явление можно положить в основу управленческого взаимодействия, которое предусматривает делегирование полномочий. Таким образом, основными идеями концепции направленной самоорганизации магистранта – будущего руководителя учебного заведения, есть: приоритетное развитие магистранта в процессе учебной деятельности; деятельность с целью достижения диалогически согласованных параметров личного развития; соединение процессов управления и самоуправления, которое обеспечивает направленную самоорганизацию магистранта по определенным им параметрам собственной деятельности.

Ключевые слова: концепция, самоорганизация, согласование целей, управление, самоуправление, рефлексивное управление.